EUROPEISKA
KOMMISSIONEN

Bryssel den 5.9.2019
COM(2019) 406 final

MEDDELANDE FRÅN KOMMISSIONEN TILL EUROPAPARLAMENTET OCH RÅDET

Rapport om genomförandet av de nationella strategierna för integrering av romer – 2019

{SWD(2019) 320 final}

INLEDNING

Den 4 december 2018 offentliggjorde kommissionen en utvärdering av EU-ramen för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020[1]. I utvärderingen bedömdes EU-ramen och hur den mobiliserade övriga europeiska politiska, rättsliga och finansiella instrument för romers inkludering[2]. För att skapa en bättre helhetsbild inriktas denna rapport för 2019 på genomförandet av åtgärder för romers inkludering på nationell nivå.

Följande huvudkällor ligger till grund för bedömningen:

- Rapporter från de nationella kontaktpunkterna för romer (nedan kallade *nationella kontaktpunkter*[3]).
- Rapporter från civilsamhället från pilotprojektet Roma Civil Monitor[4].
- Uppgifter om romernas situation från Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA)[5].
- En metautvärdering om åtgärder för romers inkludering[6].

Denna rapport innehåller en sammanfattning av de viktigaste tendenserna, med inriktning på EU-ramens fyra politikområden (utbildning, sysselsättning, hälso- och sjukvård, bostäder) samt bekämpning av diskriminering och antiziganism. Inom varje område beskrivs romernas situation, sammanfattas de viktigaste typerna av inkluderingsåtgärder, resultat samt utmaningar i samband med genomförandet (enligt rapporter från de nationella kontaktpunkterna) samt fastställs erfarenhetsbaserade åtgärder, med betoning på lovande strategier och viktiga prioriteringar (baserat på befintliga utvärderingar [7] samt återkoppling från civilsamhället och de nationella kontaktpunkterna).

I. VIKTIGA POLITIKOMRÅDEN

Denna rapport innehåller de åtgärder som vidtagits enligt rådets rekommendation om verkningsfulla åtgärder för integrering av romer i medlemsstaterna[8]. Antalet rapporterade åtgärder avspeglar inte nödvändigtvis ambitionsnivån eller hur ändamålsenliga insatserna har varit. Inom områdena utbildning och bekämpning av diskriminering och antiziganism är de flesta åtgärderna inriktade specifikt på romer. Inom området bostäder finns det en jämn balans mellan riktade åtgärder för romer och allmänna åtgärder. Inom sysselsättning, och i mindre utsträckning hälso- och sjukvård, förlitar sig medlemsstaterna främst på allmänna åtgärder för att även främja romers inkludering.

[1] KOM (2011) 173. I enlighet med rådets slutsatser (sysselsättning, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor, EPSCO 106665/11) uppmanades medlemsstaterna att ”utveckla nationella strategier för integrering av romer eller integrerade politiska åtgärder inom den bredare politiken för social delaktighet”. De nationella strategierna för integrering av romer omfattar också integrerade uppsättningar av politiska åtgärder.

[2] COM (2018) 785. Termen romer används för att beteckna flera olika grupper (t.ex. romer, sinter, kalé, gypsies, romanichal, boyash, ashkali, egyptier, yenish, dom, lom, rom och abdal) och omfattar även resande, utan att detta innebär ett förnekande av dessa gruppers särdrag.

[3] Vad gäller förkortningar av landsnamn, se www.ec.europa.eu/eurostat. Samtliga medlemsstater utom DK, FI och IE (samt MT som inte har någon romsk befolkning) lämnade in rapporter under 2018. Eftersom Tyskland lämnade in sin rapport sent kunde den bara tas med i bilaga 1 (landssammanfattningar), och inte i den tematiska analysen i meddelandet och arbetsdokumentet från kommissionens avdelningar.

[4] Bilaga 1.

[5] Arbetsdokument från kommissionens avdelningar.

[6] *Meta-evaluation of Roma inclusion interventions*, Europeiska kommissionen, Gemensamma forskningscentrumet, utges 2019.

[7] Ibid.

[8] 2013/C 378/01.

1. UTBILDNING

Romernas situation vad gäller utbildning (2016)

Högsta utbildningsnivå (åldrarna 16 och över):
- Gymnasieutbildning, yrkesutbildning och eftergymnasial utbildning: 18 %
- Högstadium: 38 %
- Låg- och mellanstadiet: 29 %
- Har inte gått ut låg- och mellanstadiet: 14 %

Andel romska barn som deltar i utbildning som motsvarar deras ålder*:
- Låg-, mellan- eller högstadium: 86 %
- Gymnasieutbildning: 30 %
- Eftergymnasial utbildning och högre utbildning: 2 %

Segregation i utbildningen (åldern 6–15 år):
- Går i skolor där alla (13 %) eller de flesta (33 %) elever är romer.
- Går i klasser där alla (13 %) eller de flesta (31 %) elever är romer.

** Andelen romska barn som deltar i undervisningen på en viss utbildningsnivå i en viss ålder enligt vad som definieras specifikt för varje land, jämfört med det totala antalet romska barn i den åldern.*

1.1 Fokus för åtgärderna

De flesta medlemsstater investerar i åtgärder för att minska antalet elever som lämnar skolan i förtid (18 medlemsstater). De näst vanligaste åtgärderna är att i samarbete med enskilda elevers familjer beakta elevernas individuella behov (14 medlemsstater), öka tillträdet till och kvaliteten på förskoleverksamhet och barnomsorg (13 medlemsstater), samt uppmuntra romska elever att delta i och slutföra såväl högstadie- och gymnasieutbildning som eftergymnasial utbildning (11 medlemsstater). Insatser görs också för att bekämpa skolsegregation, använda inkluderande undervisningsmetoder och utveckla kompetens som är lämpad för arbetsmarknadens behov (12 medlemsstater per insats).

Fördelning av utbildningsåtgärder efter relevans i förhållande till de respektive delområdena i rådets rekommendation

Tematiskt delområde	Medlemsstater	Antal åtgärder	Utvidgningsländer	Antal åtgärder
Bekämpa skolavhopp	AT, BE, BG, CY, ES, EL, HU, HR, IT, LV, LT, LU, NL, PT, RO, SE, SK, UK	66	AL, BA, XK, ME, MK, RS, TR	25
Beakta enskilda elevers behov	AT, CY, CZ, , ES, HU, IT, LV, LT, LU, PT, RO, SE, SI, UK	35	AL, BA, XK, ME, MK, RS	26
Uppmuntra romska elever att delta i och slutföra såväl högstadie- och gymnasieutbildning som eftergymnasial utbildning	AT, BG, HR, CZ, ES, HU, LV, LT, PT, RO, SK	35	AL, BA, ME, MK, RS, TR	21
Öka tillträdet till och kvaliteten på förskoleverksamhet och barnomsorg	AT, BG, HR, CY, CZ, ES, HU, IT, LU, NL, RO, SI, SK	34	AL, BA, ME, MK, RS	16
Undanröja all skolsegregation	AT, BE, BG, CZ, EL, ES, HR, IT, LU, NL, RO, SK	27	AL, ME, MK, RS	6
Använda integrerande och personanpassade undervisnings- och inlärningsmetoder	AT, BG, HR, CY, CZ, LT, LU, NL, RO, SI, SK, UK	23	AL, XK, ME, MK, RS, TR	15
Stöd till förvärvande av kompetens som är lämpad för arbetsmarknadens behov	AT, BG, CZ, EL, ES, LT, LU, NL, PT, RO, SI, SK	22	AL, MK	5
Stöd till övergången mellan olika utbildningsstadier	AT, BG, CZ, ES, HU, HR, IT, LU, NL, PT, RO, SK	21	AL, BA, XK, ME, MK, RS	15
Uppmuntra ett ökat föräldraengagemang	AT, BE, BG, CY, ES, HR, LV, LT, LU, RO, SK	18	AL, XK, ME, MK, TR	11
Förbättra lärarutbildningen	AT, BG, CY, CZ, ES, LT, RO, SE, SI, SK	18	AL, MK, RS	4
Främja fritidsaktiviteter	AT, BG, CY, EL, IT, LV, LT, RO, SI, SK	15	AL, XK, ME, MK, RS, TR	11
Öka tillträdet till utbildning i ett senare skede av livet och vuxenutbildning	AT, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, LT, LU, UK	14	AL, ME, MK, RS	9
Bekämpa analfabetism	AT, BG, CY, HU, ES, HR, NL, RO	11	AL, ME, MK, RS	6
Förhindra olämplig placering av romska elever i särskolor	AT, CZ, ES, HR, RO, SK	9	MK, RS	2

Källa: Europeiska kommissionen (2018), *NRCPs' reporting on Roma integration measures implemented in 2017*.

Hur ser åtgärderna ut innehållsmässigt sett, utöver de ovannämnda målen? Här finner vi att medlemsstaterna oftast satsar på åtgärder för att förbättra studieresultaten genom att bekämpa skolavhopp, uppmuntra övergång till och slutförande av högstadie- och gymnasieutbildning samt eftergymnasial utbildning, eller tillhandahålla stöd för att kompensera för utbildningsluckor eller materiella nackdelar. Sammantaget svarar dessa typer av åtgärder för 36 % av alla utbildningsåtgärder. Andra viktiga åtgärdsgrupper inriktas på övergången från utbildning till sysselsättning genom att stödja yrkesutbildning, karriärutveckling och livslångt lärande, samt kapacitetsutveckling för yrkesverksamma (9–11 %). Mindre vanliga åtgärder inriktas på integrerade inkluderingsinsatser och på att integrera romers historia och kultur i läroplanerna (6–6 %).

1.2 Resultat och utmaningar

Det resultat som de nationella kontaktpunkterna nämner oftast på utbildningsområdet är rådgivning[9]. Andra resultat är ökat antal daghemsplatser[10], förbättrat stöd för att bekämpa och

[9] AT, FR, EL, ES, IT, LV, RO.

övervaka skolavhopp [11], och integrering av frågor som rör romers inkludering och icke-diskriminering när det gäller lärarutbildningar eller nationella läroplaner[12].

De viktigaste problemen som de nationella kontaktpunkterna nämner är deltagande i skolgång, frånvaro, skolavhopp, övergång från grundskola till högstadie- och gymnasieutbildning samt slutförande av högstadie- och gymnasieutbildning. [13] Andra utmaningar är att bekämpa segregation[14], säkerställa och utveckla människors kapacitet[15], garantera samarbete mellan berörda aktörer[16], främja förskoleverksamhet och barnomsorg[17], garantera deltagande i vuxenutbildning och utbildning i ett senare skede av livet[18], och ge tillgång till uppgifter[19].

1.3 Erfarenhetsbaserat lärande

Utbildningsområdet är det område som räknar med flest insatser och utvärderingar. Utbildningsområdet har därför ett jämförelsevis högre antal lovande strategier och erfarenhetsbaserade lärdomar som är gemensamma för flera länder. Viktiga erfarenhetsbaserade lärdomar på detta område är bland annat vikten av insatser och förebyggande åtgärder redan i ett tidigt skede, behovet av att säkerställa romska föräldrars deltagande och egenansvar (som en viktig faktor för att stödja barnen på varje utbildningsstadium), fritidsaktiviteters roll för att stärka romska barns identitet och sociala nätverk, relevansen av kontinuerliga och sammansatta stödåtgärder (handledning kombinerat med stipendier och undanröjande av andra kostnadshinder) för att främja övergången mellan utbildningsnivåerna och till sysselsättning. Åtgärder för positiv särbehandling har visserligen bidragit till att fler romska barn går i skolan, men det är viktigt att undvika att romska barn placeras i särskolor trots att de mycket väl skulle kunna ha gått i en vanlig skola.

Det är viktigt med en systematisk, sammansatt och långsiktig strategi för att bekämpa segregation i skolan och klassen, särskilt i medlemsstater med en hög andel romska elever. Detta är fortfarande ett akut problem som försämrar resultaten för andra inkluderingsåtgärder. Viktiga inslag i en sådan strategi är att ge snabb och kostnadsfri tillgång till inkluderande förskoleverksamhet och omsorg av hög kvalitet i integrerade miljöer (både för att förbereda romska barn och för att övervinna fördomar mellan romska och icke-romska barn och föräldrar, i syfte att förebygga segregation i ett senare skede), att hjälpa romska föräldrar att välja skola till sina barn, att se till att utbildningsmyndigheterna gradvis stänger segregerade skolor, och att sprida romska barn mellan flera skolor (genom en omorganisering av skolornas upptagningsområden). Dessa aktiva åtgärder mot segregering bör kompletteras med ytterligare ekonomiskt och yrkesmässigt stöd för att främja romska barns sociala och akademiska integration i konventionella skolor, genom att t.ex. täcka kostnaderna för transport, skolmaterial, måltider, fritidsverksamheter och stödundervisning, utbilda personal och lärare vid förskolor i nya undervisningsmetoder i integrerade skolmiljöer (även att komma till rätta med stereotyper), underlätta kommunikationen mellan föräldrarna och skolan, informera föräldrarna om fördelarna med integrerad utbildning, tillhandahålla mentorssystem för elever, stöd till fritidsverksamheter efter skolan för romska barn, anställa lärarassistenter, vidta åtgärder för att via kampanjer och i medierna göra allmänheten mer medveten om vikten av inkluderande och interkulturell utbildning för relationerna mellan olika befolkningsgrupper[20].

---

[10] T.ex. CZ, SK.
[11] T.ex. HU, ES, LV.
[12] T.ex. AT, ES, IT, PT.
[13] AT, CY, EE, EL, ES, FR, HR, LT, NL.
[14] EL, ES, HR, RO.
[15] EL, LV, SE, SK.
[16] ES, LT, LV, PL.
[17] BG, EL, ES.
[18] AT, BG, EL.
[19] HR, IT, PT.
[20] http://www.romaeducationfund.org/sites/default/files/publications/desegregation_toolkit__2015_web.pdf

Lovande strategier:	Viktiga prioriteringar:
• **BG, CZ, DK, EL, FI, FR, HR, HU, LT, PL, SK:** Införande eller utökning av obligatorisk (kostnadsfri) förskola, utveckling av daghemssystemet med finansiering från ESI-fonderna, utbildning av daghemspersonal. • **CY, EL, ES, IE, IT, HR, HU, LT, LV, NL, PL, PT, RO, SE, SI:** Program för att förebygga att romska barn (flickor) avbryter skolgången, genom stöd till fritidsverksamheter efter skolan för romska barn, mentorssystem, stipendier, mentorverksamhet, rådgivning, assistenter, utbildning i ett senare skede av livet, lärarutbildning och stöd till familjer. • **AT, CY, FI, HU, IE, IT, PT, RO:** Inbegripa romernas historia (inklusive förintelsen) och/eller romsk kultur i de nationella läroplanerna. • **IE, HR, RO:** Fördelning av platser till romer i högstadie- och gymnasieutbildning samt eftergymnasial utbildning. • **LT:** Stöd till nätverk av skolor med romska elever i form av kapacitetsuppbyggnad och kompetensutveckling. • **SE:** Lärarutbildning (Södertörns högskola) samt högstadie- och gymnasieutbildning på romani för vuxna.	• Stöd till föräldrar i hemmet och förskoleverksamhet som en del av omfattande program för tidiga insatser och förebyggande verksamheter. • Införa eller utöka inkluderande, kostnadsfri och obligatorisk förskoleverksamhet av hög kvalitet och undanröja ekonomiska hinder och andra hinder för tillgång till förskola. • Främja kvalitet, inkludering och resultat i utbildningen genom olika incitament (finansiering och reform av lärarutbildningen), locka de bästa lärarna till eftersatta skolor/kommuner. • Systematiskt övervaka och bekämpa segregering i skolan och i klassen med långsiktiga omfattande, förberedande kompletterande åtgärder för stöd till romska föräldrar. • Bygga upp offentligt stöd och utveckla samarbetet mellan alla berörda aktörer för att komplettera uttryckliga och aktiva åtgärder mot segregering. • Kombinera stipendier, handledning och fritidsaktiviteter för att förebygga skolavhopp och uppmuntra övergången till nästa steg i utbildningen. • Nå ut till romska flickor, deras föräldrar och lärare för att bekämpa könsstereotyper och minska antalet skolavhopp. • Uppmuntra romska elever att delta i och slutföra såväl högstadie- och gymnasieutbildning som eftergymnasial utbildning, bland annat med hjälp av karriärvägledning för romska elever och studenter samt deras föräldrar.

2. SYSSELSÄTTNING

Romernas situation vad gäller sysselsättning (2016)

Andel romer som förvärvsarbetar (åldern 20–64 år): 43 % (kvinnor: 29 %, män: 56 %)
Andel romska ungdomar som varken studerar eller arbetar (åldern 16–24 år): 63 % (kvinnor: 72 %, män: 55 %)
Romska kvinnor som varken arbetar eller söker arbete på grund av att de vårdar barn/äldre/sjuka släktningar (åldern 16–64 år): 40 %

2.1 Fokus för åtgärderna

De två största grupperna av åtgärder som genomfördes av de flesta medlemsstaterna syftar till att avlägsna hinder för tillträde till arbetsmarknaden (15 medlemsstater) och att tillhandahålla individanpassat stöd för arbetssökande (13 medlemsstater). Färre men ändå många av länderna investerar i yrkesutbildning (9 medlemsstater), livslångt lärande och kompetensutveckling (10 medlemsstater) samt egenföretagande och entreprenörskap (8 medlemsstater). Det finns allt fler romska ungdomar som varken arbetar eller studerar, vilket kräver ökade insatser för att främja möjligheterna till en första arbetslivserfarenhet (10 medlemsstater). Två andra områden som bör prioriteras är garantier och individanpassade tjänster för att se till att traditionella offentliga arbetsförmedlingar effektivt når ut till eftersatta romska arbetssökande, samt positiva åtgärder för att främja anställning av romer inom den offentliga förvaltningen.

Fördelning av sysselsättningsåtgärder efter relevans i förhållande till de respektive delområdena i rådets rekommendation

Tematiskt delområde	Medlemsstater	Antal åtgärder	Utvidgningsländer	Antal åtgärder
Avlägsna hinder för tillträde till arbetsmarknaden, inklusive diskriminering	AT, BE, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, HU, LT, LU, NL, PT, RO, SK	49	AL, XK, ME, MK, RS, TR	24
Tillhandahålla individanpassad vägledning till enskilda arbetssökande	AT, BG, CZ, EL, ES, HU, HR, LV, LU, NL, RO, SI, SK	41	AL, ME, MK, RS, TR	11
Stödja yrkesutbildning	AT, BG, CY, ES, LV, LU, NL, RO, SK	20	AL, XK, ME, MK, RS, TR	8
Stödja livslångt lärande och kompetensutveckling	AT, BG, ES, HR, HU, LV, LT, LU, NL, PT	18	AL, ME, MK, RS	7
Stödja egenföretagande och entreprenörskap	AT, BG, HR, CZ, EL, ES, HU, LT	18	AL, BA, XK, ME, MK, RS, TR	11
Främja möjligheterna till en första arbetslivserfarenhet	AT, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, LU, RO, SK	16	AL, XK, ME, MK, RS	9
Stödja utbildning på arbetsplatsen	BG, CZ, ES, HU, LV, LU, SK	14	AL, XK, MK, RS	4
Erbjuda lika möjligheter till traditionell arbetsförmedling	BG, HR, CZ, HU, LV, SK, ES, UK	13	AL, XK, ME, MK, RS	16
Främja sysselsättningsmöjligheter inom den offentliga förvaltningen	EL, HU, NL, SK	8	AL, ME, RS	5

Hur ser åtgärderna ut innehållsmässigt sett? Här finner vi att de flesta medlemsstater ofta satsar på individinriktade stödformer, såsom anställningsbidrag, andra former av kostnadsdelning, stöd till karriärutveckling (mentorssystem, handledning) och yrkesutbildning (sammanlagt 35 % av åtgärderna). Mer allmänna åtgärder för att främja social inkludering, samhällsutveckling, vuxenkvalifikationer och stödundervisning svarar för 8–9 % av åtgärderna. Endast en femtedel av åtgärderna inriktas på unga människor, vilket absolut inte är tillräckligt med tanke på romska ungdomars sysselsättningsproblem.

2.2 Resultat och utmaningar

I sin rapportering om 2017 nämnde flera nationella kontaktpunkter för romer den ekonomiska tillväxtens positiva inverkan på romers sysselsättningsutsikter[21]. Ännu fler kontaktpunkter rapporterade om riktade åtgärder, såsom regionala sysselsättningsprogram (karriärrådgivning, yrkesutbildning eller utbildning på arbetsplatsen och jobbmatchningstjänster, som är skräddarsydda för romer eller utsatta arbetssökande)[22]. Sådana åtgärder blir ännu mer effektiva om romerna deltar som rådgivare, socialarbetare eller andra tjänsteleverantörer.

De nationella kontaktpunkterna lyfter fram tre huvudsakliga typer av utmaningar: Kapacitet för att bygga upp strukturer[23]. Diskriminering mot romer[24]. Attityder och förtroende bland romerna själva[25].

2.3 Erfarenhetsbaserat lärande

De mest kritiska punkterna på sysselsättningsområdet verkar vara att säkerställa en effektiv övergång från utbildning till den öppna arbetsmarknaden, motverka diskriminering från arbetsgivarnas sida och se till att efterfrågan på arbete motsvarar utbudet (särskilt bland romska ungdomar som varken studerar eller arbetar). För att minska könsklyftan inom sysselsättningen och antalet romska ungdomar som varken studerar eller arbetar är det viktigt att uppmuntra och bedriva ett nära samarbete med privata arbetsgivare och inrikta de allmänna politiska åtgärderna uttryckligen på romska ungdomar och kvinnor (i stället för att skapa parallella sysselsättningsstrukturer). Åtgärder för att förbättra romers anställbarhet bör även omfatta utveckling av it-kompetens och främmande språk. För att säkerställa sysselsättning bland romer är det dock även nödvändigt att ta itu med andra hinder, särskilt diskriminering från arbetsgivarnas sida, begränsade sociala nätverk för romska arbetssökande och traditionella könsroller i den romska

[21] BG, ES, HR.
[22] AT, BG, CZ, ES, FR, HR, HU, LV, NL, SK.
[23] AT, EL, PL, PT, SK.
[24] EE, ES, LT, LV, NL, PT, RO.
[25] BG, EE, FR, NL, PT.

befolkningsgruppen. En kombination av yrkesutbildning, subventionerade praktikplatser och antidiskrimineringsåtgärder som inriktas på arbetsgivare kan spela en viktig roll i det här sammanhanget.

Lovande strategier:	**Viktiga prioriteringar:**
• **BG, CY, ES, IT, LV, NL, PT, SI:** Regionala eller lokala sysselsättningsprogram (individanpassad handledning) för att främja aktivt arbetssökande eller egenföretagande. • **HU, EL, ES, FR:** Riktade program för att förbättra romska kvinnors anställbarhet (inom den sociala sektorn). • **IT, LT, HU:** Exempel på samarbete med arbetsgivare för förmedling av praktikplatser för romer samt åtgärder för att bekämpa stereotyper. • **SK:** Ändring av lagen om offentliga arbetsförmedlingar, med en individuell åtgärdsplan för att stödja integrationen på arbetsmarknaden genom att förbättra kontakten mellan de arbetssökande och arbetsförmedlingarna. • **BE:** Sedan 2016 har romer tillgång till en ”integrationsplan” som har inrättats för utlänningar i Vallonien (kurser i franska, grundläggande samhällskunskap, hjälp med att hitta arbete och skola till barnen). Kommunerna anställer romska rådgivare vid offentliga socialhjälpscentrum samt inom förebyggande tjänster eller närservice. • **HR:** Ombudsmannen tillhandahåller utbildning i antidiskriminering för personal från offentliga arbetsförmedlingar och andra statsanställda. • **UK:** Granskningar av bristande jämlikhet mellan olika folkgrupper och en webbplats för insamling och spridning av information om diskriminering i arbetslivet.	• Hjälpa traditionella offentliga arbetsförmedlingar att effektivt stödja romska arbetssökandes integration på den primära arbetsmarknaden. • (Fortsätta att) utbilda och anställa romer och ungdomshandledare samt rådgivare för att stödja övergången från utbildning till arbetsmarknaden. • Mer uttrycklig inriktning på romer (ungdomar och kvinnor), med aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder, inklusive ungdomsgarantin. • Göra arbetsgivare mer mottagliga för att anställa romer och skapa incitament för detta. • Systematiskt övervaka och bekämpa diskriminering i tillträdet till arbetsmarknaden och på arbetsplatsen. • Kombinera förmedling av praktikplatser med it- och språkutbildning i samarbete med arbetsgivarna. • Prioritera (åter)integrering på den primära arbetsmarknaden framför parallella system (t.ex. offentligt eller informellt arbete). • Ta fram integrerade lösningar för att hantera papperslösa resande romers utsatta situation, även genom gränsöverskridande samarbete.

3. HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

Romernas situation vad gäller hälso- och sjukvård (2016)

Andel romer som omfattas av det nationella grundläggande sjukförsäkringssystemet: 76 %
Andel romer som bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som ”mycket gott” eller ”gott”: 68 %
Andel romer som anser att de begränsas i sina aktiviteter på grund av sitt hälsotillstånd: 28 %
Andel romer som lider av långvariga sjukdomar eller hälsoproblem: 22 %

3.1 Fokus för åtgärderna

De två viktigaste åtgärdstyperna som rapporterats av de flesta medlemsstaterna inriktas på att undanröja allmänna hinder för tillgången till hälso- och sjukvård samt att främja medvetenheten om hälsofrågor (13–14 medlemsstater). Det finns en balans mellan insatser på utbuds- och efterfrågesidan. Andra relevanta åtgärder är riktade vaccinationsprogram och tillgång till specialiserade hälso- och sjukvårdstjänster (6–7 medlemsstater).

Fördelning av hälsoåtgärder efter relevans i förhållande till de respektive delområdena i rådets rekommendation

Tematiskt delområde	Medlemsstater	Antal åtgärder	Utvidgnings-□ länder	Antal åtgärder
Undanröja hinder för tillgång till hälso- och sjukvård	AT, BE, BG, CZ, EL, ES, HR, HU, IT, RO, SE, SK, UK	45	AL, BA, XK, ME, MK, RS	15
Främja medvetenheten om hälsofrågor	AT, BG, CZ, EL, ES, HR, HU, IT, LV, NL, SE, SI, SK, UK	41	AL, BA, XK, ME, MK, RS, TR	17
Främja tillgängligheten till kostnadsfria vaccinationsprogram som avser barn och de främsta riskgrupperna	AT, BG, EL, HR, HU, SK, UK	11	AL, XK, ME, MK, RS, TR	14
Förbättra tillgången till läkarkontroller, mödravård före och efter förlossningen och familjeplanering	AT, ES, HU, SI, SK, UK	11	AL, BA, XK, ME, MK, RS, TR	13

Hur ser åtgärderna ut innehållsmässigt sett? Här finner vi att medlemsstaterna oftast satsar på åtgärder för att förbättra utbudssidan (personal, lokaler) inom hälso- och sjukvården (26 % av åtgärderna). De arbetar även med efterfrågesidan genom åtgärder för att främja medvetenheten om hälsofrågor och informationskampanjer (21 %). Andra viktiga åtgärdsgrupper är allmänna åtgärder för att förbättra hälso- och sanitetsinfrastrukturen på lokal nivå och tillhandahålla förebyggande tjänster (16–17 %). Ytterst viktiga insatser – att se till att romer har sjukförsäkringsskydd samt anordna antidiskrimineringskampanjer som riktas till sjukvårdspersonal – är mycket ovanligare (6–7 %).

3.2 Resultat och utmaningar

De resultat som oftast nämns av de nationella kontaktpunkterna är vaccinationskampanjer[26], andra program för förebyggande och upptäckt[27], bättre hygien, hälsotillstånd och tillgång till hälso- och sjukvård[28], kunskapshöjande åtgärder[29], rådgivning i hälsofrågor[30], och flerpartssamarbete med deltagande av nationella och lokala myndigheter samt civilsamhället[31]. Det fanns en uppenbar brist på antidiskrimineringsinsatser, förbättring av de hygieniska levnadsvillkoren och tillgång till hälsosamma livsmedel.

De utmaningar som rapporterades rörde bland annat bristen på samordning och effektiv kommunikation mellan nationell och lokal nivå, fortsatt tillräcklig finansiering (på nationell nivå eller EU-nivå) eller lämplig personal[32], bristande medvetenhet om hälsofrågor[33], bristen på sjukförsäkringsskydd bland romer[34], och bristande kunskap om romska frågor bland sjukvårdspersonalen[35]. Man var också orolig över den låga vaccinationsgraden bland romer, som i vissa länder rapporteras orsaka högre förtida dödlighet och sjukdomsfrekvens[36]. Romernas deltagande och egenansvar i hälso- och sjukvårdsinitiativ anses vara en problematisk fråga, vilket även beror på låg läskunnighet och språkbarriärer[37].

3.3 Erfarenhetsbaserat lärande

Det är dåligt med både åtgärder och utvärderingar på hälsoområdet (vilket även gäller bostäder). Detta begränsar möjligheterna till erfarenhetsbaserat lärande och kunskapsöverföring. De mest vedertagna lovande metoderna inriktas på förebyggande via vaccinationskampanjer samt utbildning och anställning av romska hälsorådgivare. Det är dock viktigt att de riktade stödtjänsterna aktivt syftar till att förbättra medvetenheten om hälsofrågor, förändra beteenden och på lång sikt bygga

[26] EL, FR, HU, HR.
[27] HU, PL, SI.
[28] AT, HU, RO.
[29] CZ, HU, LT, SI.
[30] FR, RO, SE, SK.
[31] BG, RO.
[32] EL, HU, LT, SE, RO.
[33] BG, CZ, EL, HR.
[34] BG, ES, HR, RO.
[35] AT, CZ.
[36] ES, EL.
[37] BG, PL, SK.

upp romernas självtillit så att de känner att de kan vända sig till konventionella institutioner, i stället för att vara beroende av permanenta mellanhänder och parallella strukturer på lång sikt. Antidiskrimineringsåtgärder som inriktas på sjukvårdspersonal bör prioriteras.

Lovande strategier:	**Viktiga prioriteringar:**
• **BG, CZ, DK, EL, FR, HU, PL, PT, RO, SE, SI, SK:** Utbildning och anställning av romska hälsorådgivare (assistenter, besökare, brobyggare) för att förbättra romernas tillgång till sjuk och hälsovård. • **AT, BG, EL, FR, HU, HR, PL, SK, UK:** Vaccinationskampanjer som inriktas på romer (flickor, kvinnor) och personer som lever i marginaliserade områden. • **CZ, IT, RO, SI, SK:** Långsiktiga nationella hälsoprogram, åtgärdsplaner, strategier. • **ES:** Säkerställa romernas och civilsamhällets deltagande i utformningen av förebyggande och hälsofrämjande verksamheter samt utbildningsprogram för socialtjänstpersonal. • **FI:** Institutet för hälsa och välfärd har utarbetat en undersökning om romers välbefinnande. • **PT:** Evidensbaserad planering av insatser för att bekämpa ojämlikhet i tillgången till hälso- och sjukvård för romer, inbegripet informationsmaterial om att bli förälder i tonåren, pediatrisk uppföljning och hälsosamma kostvanor. • **LT:** Seminarier om hälsomedvetenhet på temat förebyggande vård, sexuell och reproduktiv hälsa samt barnavård som riktas till romska kvinnor och ungdomar.	• Förbättra sjukförsäkringsskyddet, fylla luckor inom primärvården och tillhandahållandet av specialiserad vård, inbegripet sexuell och reproduktiv hälsa i eftersatta områden. • Öka ansträngningarna för att förebygga och bekämpa narkotikamissbruk, rökning, hiv, hepatit, tbc, hjärt- och kärlsjukdomar samt för tidig födsel. • Övervaka och bekämpa diskriminering i tillgången till hälso- och sjukvård och göra sjukvårdspersonalen mer lyhörd för romers behov. • Se till att särskilda romska hälsorådgivare bidrar till att bygga upp romers långsiktiga självtillit. • Förbättra kostvanor och bekämpa ohälsosamma levnadsförhållanden, med inriktning på romska kvinnor och barnfamiljer.

4. BOSTÄDER

Romernas situation vad gäller bostäder (2016)

Andel romer som bor i ett område där alla eller de flesta av grannarna är romer: 67 %

Andel romer som lever i hushåll med
- kranvatten (inomhus): 70 %
- toalett (med spolning) inomhus: 55 %
- dusch eller badrum inomhus: 60 %

Andel romer som lever i hushåll med
- läckande tak eller fukt i väggar/golv/husgrund eller ruttna fönsterkarmar eller golv: 32 %
- föroreningar, smuts eller andra miljöproblem: 25 %
- brottslighet, våld eller vandalism i lokalområdet: 23 %

Andel romer som lever i trångbodda hushåll (Eurostats definition): 78 %

4.1 Fokus för åtgärderna

De åtgärder som oftast rapporterades av medlemsstaterna syftar till att säkerställa tillgång till allmännyttiga tjänster (vatten, el och gas) och bostadsinfrastruktur, stödja åtgärder mot segregering, främja icke-diskriminerande tillgång till offentligt subventionerade bostäder (10–12 medlemsstater). Endast en minoritet av medlemsstaterna investerar i integrerade bostadslösningar till förmån för marginaliserade befolkningsgrupper inom ramen för lokala stadsförnyelseprojekt (7 medlemsstater), eller använder ESI-fonderna för lokalt ledd utveckling eller integrerade territoriella investeringar (4 medlemsstater). Endast två medlemsstater rapporterade att de tillhandahåller lägerplatser för kringresande romer.

Fördelning av bostadsåtgärder efter relevans i förhållande till de respektive delområdena i rådets rekommendation

Tematiskt delområde	Medlemsstater	Antal åtgärder	Utvidgningsländer	Antal åtgärder
Säkerställa tillgång till allmännyttiga tjänster och bostadsinfrastruktur	BE, BG, CY, EL, ES, HR, RO, SI, SK, UK	26	AL, BA, XK, ME, MK, RS	9
Undanröja varje form av geografisk segregering och främja en utveckling mot mindre segregering	AT, BE, BG, EL, ES, HU, IT, LT, RO, SK,UK	25	AL, ME	3
Främja icke-diskriminerande tillgång till offentligt subventionerade bostäder	AT, CZ, EL, ES, HU, IT, LT, LV, RO, SI, SK, UK	22	AL, ME, XK, MK, RS	11
Se till att stadsförnyelseprojekt innefattar integrerade bostadslösningar till förmån för marginaliserade befolkningsgrupper	BE, BG, ES, HR, HU, IT, SK	12	AL, BA	2
Främja lokalt ledd utveckling och/eller integrerade territoriella investeringar med stöd av ESI-fonderna	ES, HR, HU, IT	9	MK, RS	2
Tillhandahålla lägerplatser för kringresande romer	AT, UK	5		0

Hur ser åtgärderna ut innehållsmässigt sett? Här finner vi att medlemsstaterna oftast fokuserar på underhåll, tillhandahållande och reparation av kommunala och offentligt subventionerade bostäder (27 %), infrastruktur i romska bostadsområden (16 %) samt lagstiftningsåtgärder, bygglov eller legalisering av informella bostäder (13 %). Aktiva åtgärder uttryckligen mot segregation, bland annat sanering av slumområden samt integrerade territoriella åtgärder eller socialt/infrastrukturrelaterat stöd för hemlösa, är mycket ovanligare som ett centralt mål för investeringarna (7 % per åtgärd).

4.2 Resultat och utmaningar

De nationella kontaktpunkterna rapporterade att tillgången till offentligt subventionerade bostäder var det område som visade bäst resultat[38]. Andra viktiga resultat som rapporterades av flera nationella kontaktpunkter var sanering av slumområden och undanröjande av geografisk segregering[39]. Kontaktpunkterna rapporterade även resultat i fråga om tillhandahållande av lägerplatser[40], tillgång till allmännyttiga tjänster (så som vatten, el och gas) och bostadsinfrastruktur[41], legalisering av bostäder[42], samt stadsförnyelse[43].

De rapporterade utmaningarna rörde geografisk segregation[44], hinder för romer att få tillgång till bostäder inom den privata sektorn[45] samt offentligt stöd för och lagstiftning om tillgång till offentligt subventionerade bostäder[46].

4.3 Erfarenhetsbaserat lärande

Bostäder är det politikområde där det finns minst exempel på lovande strategier som är gemensamma för flera länder. Samtidigt har det konstaterats att en långsiktig, integrerad och heltäckande strategi är särskilt viktig på detta område. En sådan strategi bör omfatta insatser för att komplettera tillhandahållandet av bostäder med stödåtgärder som kombinerar sysselsättning, utbildning, hälso-och sjukvård samt samhällsutveckling, samt för att integrera insatserna i den allmänna nationella politiken för och lagstiftningen om markfrågor och offentligt subventionerade bostäder. Det krävs en riktad, samordnad och deltagarinriktad process för att motverka geografisk segregering. Processen bör syfta till att göra de romer som omfattas av åtgärderna delaktiga i utformningen och genomförandet av gemensamma och individuella boendealternativ, kombinera investeringar i infrastruktur och människor, och öka medvetenheten för att minska etniska spänningar och övervinna motståndet från majoritetssamhället. Andra områden som bör prioriteras är bland annat utvecklingen av beståndet av offentligt subventionerade bostäder för att säkerställa förbättrad tillgång för romer, motverkande av tvångsavhysningar som ett led i en bred bostadsstrategi med deltagande av alla berörda parter, och tillhandahållande av tillräckliga och kulturellt anpassade lägerplatser för kringresande romer.

Lovande strategier:	**Viktiga prioriteringar:**
• **ES:** Under de senaste 15 åren har lokala och regionala myndigheter med stöd från icke-statliga organisationer avsevärt minskat förekomsten av slumområden. Detta har minskat segregationen som ett led i en integrerad strategi genom vilken hållbara förbättringar har uppnåtts inom utbildning, hälso-och sjukvård samt sysselsättning. • **CZ:** Lokala initiativ med temat ”bostad först” har utökats med stöd från ESI-fonderna. Initiativen bygger på modeller från framgångsrika pilotprojekt som avser offentligt subventionerade bostäder och som genomförts av lokala myndigheter. Icke-statliga organisationer har startat en hyresförmedling för offentligt subventionerade bostäder som inte är belägna i segregerade områden (metod för att kartlägga segregation i bostadsområden, pilotprojekt som genomförts av arbetsministeriet och tolv kommuner). • **EL:** Nya bestämmelser för att främja omplacering från läger och boplatser, förbättringar av infrastruktur, system för självförvaltning och skydd i bostadskomplex, och hyresbidrag för att hitta boende i	• Investeringar i lämpliga offentligt subventionerade bostäder till rimliga priser i integrerade områden samt åtgärder för att se till att kriterierna för berättigande till sådana bostäder är möjliga att uppfylla för romer. • Åtgärder för att hjälpa de mest utsatta att finna boende. • Legalisering av bostäder och åtgärder för att förebygga tvångsavhysningar. • Kombinera omfattande och långsiktiga åtgärder mot segregation med förberedande och kompletterande åtgärder för att vinna stöd bland allmänheten och bygga upp relationerna mellan olika etniska grupper samt se till

[38] AT, CZ, EL, HU, LV, LT, PT, RO.
[39] ES, FR, HU, IT, LT.
[40] FR, NL.
[41] SI.
[42] HR.
[43] BG.
[44] BG, CY, ES, SK.
[45] ES, LT, LV, NL.
[46] CZ, BG.

integrerade miljöer. • **FR:** Ett omfattande initiativ med temat ”bostad först” i Toulouse med deltagande av flera berörda parter för att hjälpa romer att flytta från läger till integrerade områden, kompletterat med socialt stöd, läsundervisning och annan utbildning, tillgång till utbildning, sysselsättning och hälso- och sjukvård. • **SI:** Offentliga upphandlingar av grundläggande kommunal infrastruktur (vatten, el, vägar), som inriktas på kommuner med romer. • **LT:** Insatser för att bekämpa segregering i Kirtimai-området i Vilnius genom omplacering kombinerat med tillhandahållande av offentligt subventionerade bostäder med räntebidrag för flerbarnsfamiljer. • **SE:** Vägledning och utbildning för hyresvärdar för att öka kunskapen och bekämpa diskriminering av romer.	att de görs delaktiga i utformningen och genomförandet av åtgärderna. • Säkerställa tillgång till rent vatten och grundläggande bekvämligheter och viktiga offentliga tjänster för alla, med uttryckliga garantier för romer. • Bekämpa diskriminering i tillgången till (offentligt subventionerade och privata) bostäder. • Se till att det finns tillräckliga och kulturellt anpassade lägerplatser med lämpliga tjänster för resandefolket.

II. BEKÄMPA DISKRIMINERING OCH ANTIZIGANISM

Romers erfarenheter av diskriminering (2016)

Andel romer som har upplevt diskriminering under de senaste fem åren: o Vid kontakter med barnens skolor: 12 % o När de deltar i utbildning: 12 % o När de söker arbete: 43 % o På arbetet: 19 % o När de försöker hyra eller köpa en bostad: 43 % o När de går in på en restaurang, en nattklubb eller ett hotell: 21 % o När de går in i en butik: 17 % o Vid kontakter med den offentliga förvaltningen: 16 %
Andel romer som anser att de har blivit diskriminerade och har rapporterat händelsen: 12 %
Andel romer som personligen har utsatts för trakasserier på grund av sin romska bakgrund under det senaste året: o Kränkande eller hotande kommentarer: 20 % o Kränkande gester eller olämpligt stirrande: 23 % o Personligen hotats med våld: 7 % o Totalt: 29 %
Andel romer som o känner till att det finns jämlikhetsorgan: 29 % o brukar lita på polisen: 37 % o brukar lita på landets rättssystem: 29 %

1. Fokus för åtgärderna

De antidiskrimineringsåtgärder som oftast rapporterades av medlemsstaterna omfattar bland annat bekämpning av antiziganism genom att öka medvetenheten om fördelarna med romernas inkludering, ökning av medvetenheten om mångfald, samt motverkande av antiromsk retorik och hatpropaganda (10–12 medlemsstater). Få medlemsstater investerar i åtgärder för att skydda romska kvinnor och barn genom att bekämpa flerfaldig diskriminering, våld (i hemmet) eller barnäktenskap och tvångsäktenskap (2–4 medlemsstater). Endast fyra medlemsstater rapporterar att de har investerat i åtgärder för att säkerställa en god tillämpning av direktivet om likabehandling oavsett ras eller etniskt ursprung (2000/43/EG). Ännu färre nämner lokala eller regionala åtgärder mot segregering (3 medlemsstater), eller åtgärder för att bekämpa människohandel (2 medlemsstater). Endast en medlemsstat rapporterade åtgärder för att förebygga olagliga avhysningar eller motverka tiggeri där barn medverkar samt åtgärder för främjande av gränsöverskridande samarbete.

Fördelning av antidiskrimineringsåtgärder efter relevans i förhållande till de respektive delområdena i rådets rekommendation

Tematiskt delområde	Medlemsstater	Antal åtgärder	Utvidgningsländer	Antal åtgärder
Bekämpa antiziganism genom att öka medvetenheten om fördelarna med integrering av romer	AT, BE, BG, CZ, ES, IT, LT, LV, PT, SK, SE	35	AL, ME, MK, RS, TR	27
Bekämpa antiziganism genom att öka medvetenheten om mångfald	AT, BE, BG, CZ, EE, ES, IT, LT, LV, PT, SE, SK	31	AL, ME, MK, RS, TR	28
Bekämpa antiziganism genom att motverka antiromsk retorik och hatpropaganda	AT, BG, CZ, ES, HU, IT, LT, LV, SK, UK	27	ME, TR	6
Bekämpa våld, även våld i hemmet, mot kvinnor och flickor	AT, ES, IT, NL	11	AL, RS, TR	4
Bekämpa (flerfaldig) diskriminering som drabbar romska barn och kvinnor och engagera alla berörda aktörer	AT, ES, IT, NL	8	AL, ME, MK, RS, TR	23
Bekämpa barnäktenskap och tvångsäktenskap	AT, NL	6	RS	1
Säkra en effektiv praktisk tillämpning av direktiv 2000/43/EG	CZ, HR, IT, LT	6	AL, ME, MK, RS, TR	24
Bekämpa människohandel	AT, HU	6	AL, MK, RS	8
Genomföra åtgärder mot segregering på regional och lokal nivå	HU, NL, UK	3	AL, ME, RS	14
Se till att tvångsavhysningar sker i fullständig överensstämmelse med unionslagstiftningen och internationella människorättsliga förpliktelser	IT	1	AL, MK, RS	3
Bekämpa tiggeri där barn medverkar genom att se till att lagstiftning efterlevs	AT	1	AL, RS	3
Främja samarbete mellan medlemsstater i situationer med en gränsöverskridande dimension	AT	1		0

Hur ser åtgärderna ut innehållsmässigt sett? Här finner vi att medlemsstaterna oftast investerar i åtgärder för att främja den romska kulturen och det romska kulturarvet, i syfte att öka medvetenheten och indirekt bekämpa antiziganism bland allmänheten (22 %). Något färre åtgärder inriktas på att öka medvetenheten för att direkt bekämpa diskriminering och intolerans (18 %). Andra åtgärder inriktas på kapacitetsuppbyggnad av institutioner (15 %), det romska civilsamhället (12 %) och mekanismer för övervakning av de mänskliga rättigheterna (11 %). Viktiga områden som fick mindre uppmärksamhet var tillhandahållande av rättshjälp, egenmakt för romska kvinnor och åtgärder mot segregering (5–6 %). Endast 16 % av de rapporterade antidiskrimineringsåtgärderna inriktades speciellt på romska ungdomar, och 10 % riktades till romska kvinnor.

2. Resultat och utmaningar

De resultat som oftast nämns av de nationella kontaktpunkterna var förbättring av levnadsvillkoren för romska kvinnor och barn[47], bekämpning av antiziganism genom att bryta stereotyper eller främja romsk kultur och historia[48], samt åtgärder för att involvera alla relevanta aktörer (myndigheter, civilsamhället och romska befolkningsgrupper) i insatserna för att främja antidiskriminering[49].

Flera nationella kontaktpunkter nämnde problem med att förbättra tillgången till rättsskydd och öka medvetenheten om rättigheter[50]. De påtalade även svårigheter med att bekämpa stereotyper[51] och förbättra situationen för romska kvinnor och barn.[52] Enbart den omständigheten att flera medlemsstater[53] inte rapporterade några antidiskrimineringsåtgärder över huvud taget – varav några

[47] BG, EE, ES, HU, HR, PT, SK.
[48] ES, FR, HU, LV.
[49] IT, ES, SI.
[50] AT, CZ, LT, PT.
[51] EE, ES, HR, LV.
[52] BG, ES, SK.
[53] CY, FR, EL, PL, RO.

har en stor romsk befolkning och flera har mycket höga andelar av uppfattad diskriminering mot romer – visar att problemen är mycket allvarliga på detta område.

3. Erfarenhetsbaserat lärande

Erfarenheterna av åtgärder för romers inkludering visar att det är nödvändigt att ta itu med antiziganism och diskriminering av romer och bygga upp förtroendet mellan romska och icke-romska befolkningsgrupper för att uppnå långsiktiga förändringar på något av de berörda politikområdena. För att insatserna för romers inkludering ska bli verkningsfulla inom alla politikområden måste de vara kopplade till gemensamma värderingar och innefatta åtgärder för att öka allmänhetens medvetenhet om dessa frågor. För att bekämpa stereotyper, hatpropaganda och hatbrott är det nödvändigt att bygga upp positiva budskap om romer i samhället i stort och stärka den romska identiteten via specifika riktade åtgärder för att bekämpa antiziganism och främja erkännandet av romernas historia (även förintelsen). De mest framgångsrika åtgärderna är inte bara anpassade till utan förändrar snarare de traditionella strukturerna och politiska åtgärderna genom att bekämpa fördomar och stereotyper och skapa en positiv bild av romerna bland politiskt ansvariga och andra aktörer.

Lovande strategier:	**Viktiga prioriteringar:**
• **AT:** Insatserna för att hantera antiziganism intensifierades efter ett samråd på internet om den nationella strategin för integrering av romer. Bekämpning av antiziganism gjordes till en prioritering i den reviderade strategin och blev det centrala temat för ett särskilt evenemang som anordnades av det österrikiska EU-ordförandeskapet. • **DE:** En oberoende expertkommission om antiziganism har inrättats för att ge regeringen konkreta rekommendationer om sinternas och romernas historia i Tyskland och förföljelsen och diskrimineringen av dem, samt rekommendationer för att hantera antiziganism i dag. • Förintelsen av romer har erkänts och en kommitté mot rasism har inrättats med deltagande av romer (**SK**). Monument, utställningar och en internetplattform för att hedra minnet av de romska offren för förintelsen (**NL**). En årlig ceremoni under dagen för att hedra minnet av de romska offren för förintelsen i koncentrationslägret Auschwitz-Birkenau (**PL**). Ett museum för romsk historia och konst samt ersättning till offer för tvångsarbete (**LV**). • **CZ:** Regeringen köpte den svinfarm som fanns på platsen för det tidigare koncentrationslägret i Lety u Písku. Ett minnesmärke tillägnat de romska offren för förintelsen kommer att byggas med hjälp av EES-bidrag. • **SE:** Arbetet i Kommissionen mot antiziganism har lett till att historisk och aktuell antiziganism har erkänts. Särskilda enheter inom polisen som arbetar med att bekämpa hatbrott samarbetar med minoriteter, inklusive romer. • **ES:** Kampanjer för att motverka stereotyper och sprida romsk kultur drivs av det romska kulturinstitutet och regionala myndigheter, med deltagande av det romska civilsamhället. Kostnadsfri rättshjälp för offer för diskriminering och hatbrott från advokatsamfund i Madrid, Barcelona, Málaga, Sevilla och Córdoba. Åklagare som är specialiserade på hatbrott och diskriminering i spanska provinser. • **IT:** Jämställdhetsorganet (och den nationella kontaktpunkten för romer) har inrättat ett kontaktcentrum för klagomål rörande hatbrott. Centrumet tillhandahåller stöd och rättshjälp till offer. Ett medie- och internetobservatorium utbildar romska och icke-romska ungdomar för att övervaka, avlägsna eller rapportera hatpropaganda. • **FI:** Icke-statliga organisationer driver, med deltagande av romer, antidiskrimineringskampanjer mot hatbrott och hatpropaganda. Åtgärder för att öka medvetenheten bland romer om könsroller inom familjen. Obligatorisk jämlikhetsplanering för kommuner och större arbetsgivare, som övervakas av diskrimineringsombudsmannen. • **IE:** En etikkod för den irländska polisen, med särskild hänvisning till bekämpning av diskriminering mot resandefolket. Utnämning av 277 sambandspersoner för etniska frågor för att bygga upp förtroende mellan	• Utveckla etniskt uppdelad (anonymiserad) datainsamling för att övervaka antiziganism, diskriminering och hur offentliga politiska åtgärder påverkar romer. • Utforma åtgärder för att bekämpa, öka medvetenheten om, övervaka och straffbelägga antiziganism, hatbrott och hatpropaganda (kopplade till bredare strategier mot rasism), med deltagande av det romska civilsamhället och med inriktning på samhället i stort. • Säkerställa tillämpning av jämlikhetslagstiftningen och hantera diskriminerande behandling från brottsbekämpande organs och andra myndigheters sida genom grundliga utredningar, avskräckande påföljder, medvetandegörande och utbildning i antidiskriminering. • Underlätta romers tillgång till rättvisa, med fokus på offer för flerfaldig diskriminering (kvinnor, hbti-personer, romer som inte är medborgare i landet) och förstärka jämlikhetsorganens kapacitet att hantera diskriminering mot romer. • Upprätta sannings- och försoningsprocesser under romsk regi för att undersöka, dokumentera och öka medvetenheten om tidigare övergrepp mot romer samt främja förtroende och försoning. • Ge romer möjlighet att fullt ut delta i det politiska, kulturella och sociala livet och i alla faser av den politiska processen. • Tillämpa ett heltäckande, köns- och barnrelaterat synsätt. Bekämpa övergrepp mot barn, tidiga äktenskap,

resandefolket och polisen. • **CZ, EL, HU SK, RO:** Kartläggning av socialt utslagna/romska befolkningsgrupper. Denna kartläggning kan användas för riktade insatser, även sådana insatser som finansieras av ESI-fonderna. • **UK:** System för online-rapportering av hatbrott.	tiggeri där barn medverkar (genom att tillämpa lagstiftningen om skydd av barns rättigheter) och våld, inklusive människohandel. • Lindra samhällets kostnader för tiggeri och värna om den mänskliga värdigheten.

III. ROMERS INKLUDERING I UTVIDGNINGSREGIONEN

Västra Balkan har höjt sin ambitionsnivå [54] över förväntan och överträffat det givna mandatet. Västra Balkan stöder samma mål och arbetsmetoder[55] för romers inkludering som medlemsstaterna. Det krävs stabila och hållbara förbättringar av romers integration för att regionen ska närma sig EU. För att ta hänsyn till effekterna av tidigare anslutningar, särskilt vad gäller fri rörlighet för personer, har framstegen med romers integration för första gången tagits med som en fullständig del i de pågående förhandlingarna om kapitel 23 om rättsväsendet och grundläggande rättigheter i anslutningsprocessen. Resultaten av 2017 års undersökning om romers socioekonomiska situation i västra Balkan har hjälpt parterna att identifiera nya utmaningar, såsom ökat stöd för en framgångsrik återintegration av personer som återvänder till regionen, samtidigt som de utgör en stabil grund för att definiera kraven i den framtida politiken för romer. För första gången innehåller detta meddelande en särskild bilaga som inriktas på romers inkludering i utvidgningsregionen. Bilagan innehåller både detaljerad övergripande information och landsspecifika uppgifter.

IV. SLUTSATSER

Granskningen av åtgärderna för romers inkludering visar att det är nödvändigt att i aktivt samarbete med romerna identifiera och utforma insatser som bemöter och är proportionerliga till omfattningen av utmaningarna, verkar leda till mätbara resultat och är realistiska alternativ för att skapa acceptans i samhället i stort. Framgångsfaktorerna för planering, genomförande och övervakning av insatser för romers inkludering har fastställts enligt följande:

[54] Punkt 6: ”Integrationen av romerna utanför EU: den särskilda situationen i utvidgningsländerna”. Tre mål har satts upp för utvidgningsländerna: förbättrad användning av föranslutningsinstrumentet, stärkt övervakning och närmare samarbete med civilsamhället.

[55] Rapportera årligen om genomförandet, utse nationella kontaktpunkter för romer, inrätta årliga nationella plattformsmöten med nära deltagande av civilsamhällesorganisationer, anordna seminarier om romer, rapportera om hur de uppfyllt sina åtaganden i utvidgningspaketet och i underkommittéerna för stabiliserings- och associeringsavtalet.

- Det krävs tillräckligt med **tid**, inte bara för genomförandet, utan även för planering och samråd, för att skapa engagemang hos de berörda aktörerna, för att bygga upp befolkningsgruppernas förtroende, samt för övervakning, utvärdering och granskning av de politiska åtgärderna.
- Systematisk insamling av tillförlitliga **uppgifter**, uppdelade per kön och ålder, som underlag för behovs- och kontextanalyser. Ta fram ett grundscenario, ställa upp mål och ta fram resultat- och effektindikatorer.
- **Integrera** riktade **insatser i de allmänna politiska och rättsliga ramarna** för att se till att de alltid är aktuella, samt främja lika tillgång för romer till allmänna tjänster i praktiken, i stället för att skapa permanenta parallella strukturer.
- Starka **flerpartspartnerskap** – för att säkerställa egenansvar, gemensamt ansvar och hållbarhet.[56]
- **Aktivt deltagande för romer** och samtliga berörda aktörer i alla skeden (planering, genomförande, övervakning , utvärdering och granskning av politiska åtgärder).
- **Intersektionella, sektorsöverskridande och integrerade** strategier för att ta itu med flerfaldig diskriminering och flerdimensionell utestängning.
- Ett **köns- och barnrelaterat** synsätt: planeringen grundas på en analys av romska kvinnors och barns behov, en heltäckande strategi och ett kontinuerligt stöd, särskilt vid kritiska övergångar.
- Ta hänsyn till den romska befolkningens **mångfald**: dryfta de verkliga behoven, väga in lokala förhållanden och ta itu med de mönster för utestängning och diskriminering som specifika romska befolkningsgrupper möter.
- **Komma till rätta med extrem fattigdom**, med hjälp av en kombination av riktade åtgärder på territoriell nivå och gruppnivå i heltäckande insatser för att främja långsiktiga förändringar.
- **En särskild men inte exkluderande** inriktning, för att se till att det bredare sammanhanget beaktas och att andra eftersatta grupper inte känner sig bortglömda.
- Prioritering av **förebyggande** och **snabba insatser** för att säkerställa kostnadseffektivitet och skapa långsiktiga och hållbara förändringar.
- **Åtgärder mot segregation** (inom utbildning och bostäder) som en långsiktig prioritering i stället för enskilda åtgärder för att förbättra kvaliteten i segregerade områden.
- **Erkännande av antiziganism** för att främja en stark betoning på antidiskriminering i insatser för romers inkludering på alla områden.[57]
- **Sakkunskap** för att sörja för icke-diskriminerande tjänster av god kvalitet.
- **Bygga upp** civilsamhällets, de offentliga förvaltningarnas och romernas kapacitet.
- Synligt, långsiktigt **politiskt stöd** och tillräckligt **ekonomiskt stöd** (med anslag från den nationella budgeten) för att se till att lovande strategier förankras och att de är hållbara.
- **Flexibilitet** för att säkerställa lyckade resultat, genom att erfarenhetsbaserat lärande möjliggörs och att det finns utrymme för anpassningar.
- Oberoende kvantitativ och kvalitativ **övervakning och utvärdering** för att mäta framstegen och göra det möjligt att granska de politiska åtgärderna.

[56] Detta kräver även ett nära samarbete mellan aktörer som arbetar med romer och aktörer som utformar och genomför allmänna offentliga politiska åtgärder, och därutöver samarbete mellan lokala offentliga och privata tjänsteleverantörer, där civilsamhället arbetar nära tillsammans med de romska befolkningsgrupperna.

[57] Detta bör även omfatta ett erkännande av de särskilda aspekterna av antiziganism, hatbrott och antiromsk retorik samt de problem som romska offer möter när de vill få tillgång till rättvisa, skydd och stöd (underrapportering, vilket även beror på rädsla för att bli diskriminerad eller rädsla för repressalier från de utredande myndigheterna, risk att bli offer på nytt, effekten av myndigheternas egna partiska inställning i samband med straffrättsliga åtgärder och så vidare).